

АктUARні розрахунки – основа забезпечення фінансової стійкості страхової компанії
Actuarial calculations are basis of providing of financial firmness of insurance company

Постановка проблеми. Страхування на сьогоднішній день є основою цивілізованих взаємовідносин у всіх площинах сучасного життя, а вартість послуг, що надаються страховиком страхувальникові, визначається за допомогою актуарних розрахунків. АктUARна справа в Україні перебуває в незадовільному стані, в той же час основою актуарних розрахунків є страховий тариф, який визначає фінансову стійкість страховиків. Від страхових тарифів залежить ефективність страхових відносин між страховиком і страхувальником. Саме він формує страховий фонд для здійснення страхових виплат, який має обмежені джерела свого створення, забезпечує відшкодування витрат на фінансування превентивних заходів, на ведення страхової справи та отримання прибутку страховиком.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питанням актуарної математики займалися такі відомі зарубіжні та вітчизняні учені, як Д. Бланд, К. Бурроу, Х. Гербер, К. Дейкін, І. Каррі, Т. Пентикайнен, М. Песонен, Д.Д. Хемптон, Л.І. Рейтман, В.В. Шахова, Ю.С. Бугаєва, В.Н. Баскакова, А.Є. Васіна, Н.Ф. Галагузи, В.А. Королькевич, Б.В. Кутукова, Н.А. Левант, А.П. Плешкова, Ю.Б. Рубіна, В.І. Рябікіна, В.А. Сухова, Г.І. Фаліна, Т.А. Федорова, Р.Т. Юлдашева та ін.

Варто відмітити, що не дивлячись на наявність літератури по окремим питанням актуарної науки, в Україні перед актуарною справою є надзвичайно багато завдань. Серед них насамперед необхідно відзначити: забезпечення діяльності на законодавчому рівні, підготовка кваліфікованих сертифікованих кадрів, державна підтримка розвитку, міжнародне визнання, підвищення культури ринкових відносин.

Основною метою статті є розкриття природи виникнення актуарних розрахунків у світі та розглянути проблеми їх розвитку в Україні. Методологічну основу дослідження складають принципи, прийоми та методи наукового дослідження: історико-логічний, діалектичний, синтетичний та ін.

Викладення основного матеріалу. Досягнення людства у різних сферах суспільних відносин, а також науки і техніки зумовлюють виникнення нових форм діяльності. Одночасно з стрімким розвитком економіки, розвивається і страхування, як її невід'ємна складова. Адже будь-який вид бізнесу пов'язаний з ризиками. А страхова справа покликана саме для захисту від них. Виникнення страхування почалося одночасно з становленням торгово-економічних відносин і їх розвиток несе за собою і розвиток страхової справи.

Комерціалізація страхування стала причиною виникнення та розвитку актуарних розрахунків. Все почалося зі страхування життя.

В Англії 1706 р. виникло перше товариство страхування життя - "Емікебл". З часом страхових товариств, що надавали послуги по страхуванню життя, ставало дедалі більше, вони з'являлися і в інших країнах, хоча і пізніше. У Франції перше компанія з'явилася в 1829 р., в Німеччині - в 1827 р., в США - в 1830 р. До кінця XIX століття операції страхування життя набули поширення у всіх розвинених капіталістичних державах.

Проте математика особистого страхування була ще слабо розвинена. Система тарифних ставок була простою і не диференціювалася по віках.

Значний прогрес в розвитку страхування життя був досягнутий в діяльності іншої страхової компанії — "Еквітебл". Вперше почали використовуватися таблиці смертності, тарифні ставки диференціювалися по віках. Діяльність "Еквітебла" була вельми успішною, що стимулювало появу нових страхових компаній.

В умовах капіталістичного виробництва страхування стає товаром. Це означає, що страхові операції повинні приносити прибуток. В той же час страхові тарифи повинні бути максимально низькими, щоб привернути якомога більше страхувальників. Тому виникає необхідність в забезпеченні фінансової стійкості страхових операцій. На допомогу страховикові приходять статистика і математика.

Статистика виникла в школі "політичних арифметик" Вільяма Петті, основоположника політичної економії. Його школа розділилася на два напрями – економічну і демографічну статистику. Остання почала застосовуватися в страхуванні життя.

Основоположником актуарних розрахунків був Джон Граунт. Відзначимо, що актуарні розрахунки - це система математичних і статистичних методів, за допомогою якої визначаються фінансові взаємини страховика і страхувальника по довгостроковому страхуванню життя.

У 1662 р. Д.Граунт опублікував роботу "Природні і політичні спостереження, зроблені над бюлетенями смертності", якій і поклав початок актуарним розрахункам. Він першим побудував таблицю смертності, яка є відправною точкою при побудові тарифів в страхуванні життя

Продовжив роботу над теорією актуарних розрахунків англійський астроном Едмунд Галлей. Він дав визначення основних показників таблиці смертності, обчислив вірогідність дожити і померти для своїх сучасників, ввів в науку поняття середньої тривалості майбутнього життя, сформулював методику регулювання тарифів в страхуванні життя за допомогою таблиці смертності. "Батько" актуарної науки ввів поняття норми відсотка або

норми зростання грошей в страхуванні. Форма таблиці смертності Галлея і принципи її побудови вживаються до сьогодні.

З часом теорія актуарних розрахунків просувалася все глибше. Внесок до її розвитку внесли такі учені, як Абрам де Муавр (Англія), Антуан Депарсьє (Франція), Томас Симпсон (Англія). До кінця XVII - початку XVIII ст. були визначені основні положення теорії вірогідності і накопичилися статистичні дані про смертність населення. Таким чином, страхування життя отримало наукову базу. З часом страхові компанії самостійно накопичували статистичний матеріал, за допомогою якого уточнювалися тарифи по страхуванню життя і удосконалювалася техніка актуарних розрахунків.

В Лондоні 18 червня 1583 року був зафіксований перший в світі задокументований випадок страхування життя. Людині, якій було надано послугу по страхуванні життя звали У. Гиббонс, страхова сума була визначена у сумі 383 фунтів.

В Україні актуарна математика існувала до 1917 року. Проте із запровадженням державної монополії на страхові послуги потреба в актуарних розрахунках зникла. Відродження розпочалося після набуття Україною незалежності. А саме перші актуарії в Україні з'явилися у 1999 році після проведення у Києві 2-річних курсів післядипломної освіти для актуаріїв, організованих Британським Інститутом Актуаріїв (ВІоА) за підтримки Know How Fund. [9]

Проведенню таких курсів передувало прийняття у 1996 році закону України «Про страхування», в якому було зазначено, що страхові тарифи повинні розраховуватись актуарно, при цьому актуарними розрахунками можуть займатися особи, що мають відповідну кваліфікацію.

По завершенню 2-річних курсів за результатами проведених іспитів 44 особи отримали свідоцтво, яке надає право проводити та посвідчувати актуарні розрахунки страхових тарифів за всіма видами страхування, окрім страхування життя, 27 з яких— за всіма видами без обмежень.

На сьогоднішній день в Україні найбільшого визнання професія актуарія здобула у таких галузях як страхування життя, загальне страхування, інвестиції та пенсії. Серед членів ТАУ (Товариство актуарних розрахунків) більше 40% працює в сфері страхування життя, у сфері ризикового страхування— близько 35%.

Якщо в перші роки відродження страхового бізнесу в Україні західне слово “actuary” можна було почути вкрай нечасто, тарифи і резерви в компаніях розраховувались на око, і, як правило, бухгалтерією, то тепер ситуація зовсім інша. У страхових компаніях з'явилася посада “актуарій”, а лідери ринку вже можуть дозволити собі утримувати центри актуарних розрахунків.

Нині до актуаріїв зараховують тих, хто пройшов необхідну підготовку. Актуарій повинен акумулювати в собі математичну освіту і методи моделювання, вміння розраховувати ризики і мати знання в галузях економіки, бути обізнаним із законодавством та інформаційними системами. Набір цих якостей робить актуаріїв унікальними професіоналами з фінансової безпеки та дає їм змогу проводити адекватну актуарну експертизу.

Останнім часом ризикові види страхування починають відігравати все більш значну роль на страховому ринку, вимагаючи від актуарія вдосконалення навичок обробки та аналізу страхової статистичної інформації. Незважаючи на високий рівень загальної математичної освіти в Україні, для розв'язку практичних задач ризикової математики їм необхідна ґрунтовна спеціалізована підготовка. Перед актуаріями постають задачі підготовки аналітичної інформації для прийняття рішень при [9]:

- формуванні страхових тарифів та визначенні платіжних внесків за страхові послуги;
- оцінюванні та формуванні оптимального складу страхового портфеля;
- аналізі грошових потоків та моделюванні активів та зобов'язань для визначення інвестиційної стратегії, розподілі капіталу та інвестиційного прибутку по різних класах бізнесу і визначенні прибутковості капіталу;
- прогнозуванні фінансово-економічних показників страхової діяльності компанії та оцінці рівня страхових резервів, які забезпечують потрібний рівень надійності для виконання прийнятих компанією страхових зобов'язань;
- виборі структури та оптимізації параметрів перестраховального захисту страхового портфеля; розрахунку фінансово-економічних показників перестраховального захисту (в тому числі сплата за перестраховальні послуги).

В сучасному світі актуаріїв України виникає низка питань, які потребують відповідей. Розглянемо важливі питання більш детально. По-перше, чим відрізняється робота українського актуарія від європейського?

На сьогодні офіційна роль актуарія, згідно українським нормативним актам – це тільки розрахунок частини показників, що стосуються формування та інвестування резервів, в щоквартальному звіті страховика для компаній страхування життя, а також підписання розміру тарифів для ризикових СК і методик розрахунку тарифів для лайфових компаній. При цьому очікування від результатів роботи актуарія у нас такі ж, як на Заході — думка актуарія в деякій мірі є гарантом платоспроможності компанії. У страхуванні життя актуарій на ділі відповідає за те, що компанія не занижує в балансі свої зобов'язання перед клієнтами, хоча, наприклад, у Великобританії актуарій відповідає, зокрема, і за якість тих, що покривають такі зобов'язання активів.

Проте в ризиковому страхуванні законодавством незначна роль, відведена актуарію, не дає йому практично ніякої можливості побачити і просигналізувати про небезпеку, що насувається. Звичайно, багато компаній розуміють, що правильні, з математичної точки зору, конструкція продукту, розрахунок тарифів і резервів, відстежування актуарного прибутку або збитку, аналіз причин їх виникнення, стрес-тестування — це фундамент життєздатності страхового бізнесу. Такі компанії використовують набагато ширший, ніж встановлений законом, спектр послуг актуаріїв, в основному своїх співробітників, іноді — консультантів. Але у такому разі відповідальність за остаточні дії несе менеджмент компанії — він вільний як прислухатися до актуарія, так і просто «взяти до відома» розрахунки і висновки страхового математика, а діяти, виходячи з поточної «бізнес-необхідності», що часто на ділі і трапляється.» [1]

Незадовільними є також кваліфікаційні вимоги до вітчизняних актуаріїв, що мають право підтверджувати резерви компаній, закріплені в нормативах Держфінпослуг, є зіставними з міжнародними вимогами. Вони не можуть конкурувати з міжнародними через свою заниженість.

Порівняємо наші вимоги з кваліфікаційними вимогами британської актуарної професії. Українське свідоцтво на право виконувати і підтверджувати актуарні розрахунки, «право підпису», вимагає, крім трирічного досвіду роботи і знання українського законодавства, лише складання чотирьох іспитів технічної серії СТ для тимчасового свідоцтва на три роки і восьми іспитів цієї серії для безстрокового свідоцтва. При цьому вимоги до повної кваліфікації в Британії — це вже 14 іспитів. Відповідно, наші чотири іспити можна віднести лише до неофіційного статусу part-qualified (використовується претендентами і рекрутерами при пошуку роботи), а наші вісім іспитів майже відповідають рівню британського «Диплома по актуарній техніці», що також вельми далеко від повної кваліфікації [1].

Висновки. Отже, страховий ринок України потребує нової якості роботи актуаріїв. Актуарії повинні мати ефективну методологічну базу актуарних розрахунків, виконуватися відповідно до дотримання жорстких професійних стандартів і в умовах обов'язкової відповідності професійній етиці — несе для страхової компанії величезний ступінь гарантії (є правильніше англійське слово — assurance) і додаткової вартості.

Об'єктивний позитивний висновок дає правильні сигнали всім користувачам такого звіту: менеджмент отримує сигнал, що він вибрав правильну стратегію, і це допомагає йому вибрати коректні подальші кроки; акціонери розуміють, що бізнес розвивається правильним шляхом, і швидше ухвалюють рішення про подальший його розвиток; клієнти отримують додаткове підтвердження в надійності компанії і — ймовірніше — продовжать довіряти їй свої засоби; а регулятор отримує упевненість у відсутності проблем.

Аналогічну цінність має і об'єктивний негативний висновок, оскільки у всіх сторін є можливість ухвалити своєчасні зважені рішення для виправлення ситуації. Природно, ринок потребує цього додаткового ступеня упевненості. А отримати її можливо тільки при глибокому перегляді підходів до актуарної діяльності в Україні, доданні їй так званої нової якості.

Тому слід будувати в Україні національну систему підготовки і сертифікації актуаріїв, що відповідатиме по якості міжнародним вимогам.

Література

1. Андрощук Т. Немає конфлікту старих і нових актуаріїв [Електронний ресурс] / Т. Андрощук // Щоденна газета «Економічні відомості». – 2011.– Режим доступу до газети : <http://finance.eizvestia.com/full/4191372>
2. Говорушко Т.А. Страхові послуги. 2-е видання перероблене та доповнене: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 344 с.
3. Закон України „Про внесення змін до Закону України „Про страхування „ від 04.10.2001р. № 2745 –III .
4. Інформаційне видання Актуарного Навчально-Інформаційного центру УАТ. – Львів, 2004.
5. Корнилов Игорь Алексеевич. Методология статистических и актуарных исследований в страховании жизни : Дис. ... д-ра экон. наук : 08.00.11 : Москва, 2000 389 с. РГБ ОД, 71:01-8/241-4
6. Королев В., Соколов И., Гордеев А., Григорьева М. и др. Некоторые методы прогнозирования временных характеристик рисков, связанных с катастрофическими событиями // Актуарий. – 2007. – № 1.
7. Кудрявцев А.А.; Актуарная математика: Оценка обязательств компании страхования. Учебная помощь. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 2005. – 240 с.
8. Клапків М. Актуарій: професія і посада. Історичні витоки та шляхи становлення // Україна-Business. –1997. – № 8. – С. 226–231.
9. ТАУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://actuary.in.ua/ua/information/base/>
10. Шегда А.В., Голованенко М.В. Ризики в підприємстві: оцінювання та управління: навч. посіб. / А.В. Шегда, М.В. Голованенко: за ред. А.В. Шегди. – К.: Знання, 2008. – 271 с.

О.А. ГНАТЕНКО

О.А. GNATENKO

*доц., к.ен. кафедри фінансів, НУХТ
associate professor of department of finances, NUFT*

Розглянуто історичні передумови виникнення актурних розрахунків, їх особливості розвитку на ринку страхових послуг в Україні. Висвітлено основні проблемні питання актуарної справи в Україні. Запропоновано створити національну систему підготовки і сертифікації актуаріїв України, що відповідатиме по якості міжнародним вимогам.

Рассмотрены исторические предпосылки возникновения актурных расчетов, их особенности развития на рынке страховых услуг Украины. Отражены основные проблемные вопросы актуарного дела в Украине. Предложено создать национальную систему подготовки и сертификации актуариев Украины, которая будет отвечать качеству международных требований.

Historical pre-conditions of origin of actuarial calculations, their feature of development at the market of insurance services are considered in Ukraine. The basic problem questions of actuaries of Ukraine are reflected and it is suggested to build the national system of preparation and certification of actuaries of Ukraine which will answer international requirements for qualities.